

С. В. Онешко,
к. е. н., професор, Одеський національний морський університет
ORCID ID: 0000-0003-2313-3984
С. В. Скритник,
д. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0003-3004-6117
М. В. Ольшанська,
к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку та аналізу,
Національний університет "Львівська політехніка"
ORCID ID: 0000-0002-5353-4212

DOI: 10.32702/2306-6814.2022.2.50

ОСОБЛИВОСТІ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОДАТКОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

S. Oneshko,
PhD in Economics, Professor, Odessa National Maritime University
S. Skrypnyk,
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Accounting and Taxation, Kherson State Agrarian and Economic University
M. Olshanska,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Accounting and Analysis, Lviv Polytechnic National University

FEATURES AND EFFICIENCY OF TAX INSTRUMENTS TO SUPPORT SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESS

У статті розкрито особливості та ефективність податкових інструментів для підтримки малого та середнього бізнесу як одні із важливих заходів в забезпеченні економічної ефективності суб'єктів господарювання. Наведено критерії визначення розміру малого та середнього підприємства у ЄС, які різняться серед країн-членів та у відповідності до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" та Господарського кодексу України. Встановлено, що понад 98% із загальної кількості формальних і неформальних бізнес-структур у різних країнах становлять малий та середній бізнес. Визначено, що інноваційність визначається однією з істотних переваг малого та середнього підприємства, оскільки цей сектор економічної діяльності патентує в 16 разів більше нових розробок порівняно з великим бізнесом. Встановлено, що суб'єкти малого та середнього підприємства складають 50–60% ВВП у розвинутих країнах. Так, у Великій Британії цей показник становить 51%, у Німеччині — 53%, у Фінляндії — 60%, у Нідерландах — 63% та в Україні — 59%. Визначено, що суб'єкти малого та середнього підприємства займають лідируючі позиції у забезпеченні темпів економічного зростання в розвинутих країнах та країнах, що розвиваються. З'ясовано, що в Україні більшість державних програм зосереджені на: фінансовій підтримці на початку бізнесу, підтримці

сільськогосподарських компаній, податкових та митних пільгах та "зелених тарифах". Встановлено, що міжнародні програми в Україні орієнтовані на підприємців у сільській місцевості і суб'єктів малого та середнього підприємництва, які працюють у стратегічних галузях. Проаналізовано особливості застосування податкових інструментів для підтримки малого та середнього бізнесу в зарубіжних країнах, зокрема такі як: звільнення від сплати податків, інвестиційні надбавки, вирахування витрат із бази оподаткування, віднесення збитків на майбутні періоди, прискорена амортизація, спрощена система обліку та звітності, зниження ставки податків, податкові канікули, пільгові умови оподаткування податком на приріст капіталу, пільги на реінвестування, інвестиційні податкові кредити тощо. Встановлено, що державні податкові інструменти мають бути орієнтовані на формування системи взаємодій "держава населення бізнес", роблячи її більш розвинутою та спрямованою на розвиток.

The article reveals the features and effectiveness of tax instruments to support small and medium-sized businesses as one of the important measures to ensure the economic efficiency of businesses. The criteria for determining the size of small and medium enterprises in the EU, which differ among member states and in accordance with the Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine" and the Commercial Code of Ukraine. It is established that more than 98% of the total number of formal and informal business structures in different countries are small and medium-sized businesses. It is determined that innovation is determined by one of the significant advantages of small and medium enterprises, as this sector of economic activity patents 16 times more new developments compared to large business. It is estimated that small and medium-sized enterprises account for 50 to 60% of GDP in developed countries. Thus, in the United Kingdom this figure is 51%, in Germany – 53%, in Finland – 60%, in the Netherlands – 63% and in Ukraine – 59%. It is determined that the subjects of small and medium enterprises occupy leading positions in ensuring the rate of economic growth in developed and developing countries. It was found that in Ukraine most government programs focus on: financial support for starting a business, support for agricultural companies, tax and customs benefits and "green tariffs". It is established that international programs in Ukraine are aimed at rural entrepreneurs and small and medium-sized businesses operating in strategic areas. The peculiarities of the application of tax instruments to support small and medium-sized businesses in foreign countries are analyzed, such as: tax exemptions, investment allowances, deductions from tax bases, deferred losses, accelerated depreciation, simplified accounting and reporting system, rate reduction taxes, tax holidays, preferential conditions for capital gains tax, reinvestment benefits, investment tax credits, etc. It is established that the state tax instruments should be focused on the formation of the system of interactions "state population business", making it more developed and development-oriented.

Ключові слова: податкові інструменти, підтримка, стимулювання, суб'єкти малого та середнього підприємництва, малий та середній бізнес.

Key words: tax instruments, support, incentives, small and medium enterprises, small and medium business.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Досвід зарубіжних країн свідчить, що велику роль у процесах модернізації відіграє державна підтримка у формі цільового фінансування, податкових пільг, пільгових державних позик і гарантій та створення інноваційної інфраструктури. На практиці податковий механізм стимулювання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) для підтримки малого та середнього бізнесу стає все більш популярним і визнається одним із найефективніших інструментів впливу на інноваційну діяльність

у країнах. Так, із середини 1990-х років кількість країн, які активно використовують інструменти фіскальної політики для прискорення інноваційного процесу, зростає в кілька разів. Розширення та впровадження методів оподаткування для підтримки малого та середнього бізнесу обумовлено, насамперед їх доступністю та недискримінацією. Більше того, в умовах глобалізації податкова політика, орієнтована на інновації, стає важливим фактором залучення прямих іноземних інвестицій у високотехнологічні галузі національних економік.

Таблиця 1. Критерії визначення розміру малого та середнього підприємства

		Мікро-	Мале	Середнє	Велике	
ЄС	Працівники, осіб	<10	<50	<250	>250	
	Річний оборот, млн євро	≤2	≤10	≤50	>50	
	Річний баланс, млн євро	≤2	≤10	≤43	>43	
Україна	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Середня кількість працівників, осіб	<10	<50	<250	>250
		Чистий дохід від реалізації, млн євро	<0,7	<8	<40	<40
		Балансова вартість активів, млн євро	<0,35	<4	<20	<20
	Господарський кодекс України	Середня кількість працівників за календарний рік, осіб	≤10	≤50	Усі підприємства, які не належать до суб'єктів мікро-, малого та великого підприємства	>250 та
		Річний дохід, млн євро	≤2	≤10		>50

Джерело: сформовано авторами на основі джерела: [2—4].

Податкове стимулювання для підтримки малого та середнього бізнесу є загальносвітовою тенденцією, як і використання податкових інструментів для регулювання інших інноваційних процесів. При цьому питання ефективності використання податкових пільг для розвитку нових виробництв, процесів, технологій та, відповідно, необхідності їхнього постійного перегляду актуальні для більшості країн. Важливу роль для розвитку інноваційного бізнесу відіграють розміри компаній. Найкращий досвід розвитку високих технологій свідчить, що найчастіше прориви здійснюють невеликі компанії шляхом реалізації стартапів, де однією з переваг яких є можливість скористатися спеціальними умовами для підтримки малого та середнього бізнесу. Тому важливим напрямом податкового регулювання розвитку технологій є додаткове податкове стимулювання малих та середніх підприємств. У кризові періоди розвитку економіки значимість податкових пільг значно зростає для підтримки малого та середнього бізнесу. Досвід податкового стимулювання для підтримки малого та середнього бізнесу досить великий, його економічна ефективність та соціальні наслідки вимагають окремих оцінок, тому актуальним є дослідження особливостей використання податкових інструментів для підтримки малого та середнього бізнесу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Тематику особливостей та ефективності податкових інструментів для підтримки малого та середнього бізнесу досліджує значна кількість науковців. Зокрема, наукові праці В.Д. Чекіна, В.М. Кміта, В.П. Вишневського, Г.С. Третяка, Л.О. Збаразької, М.Ю. Заніздри, О.В. Федорчака, О.А. Чеботаря, Ю.І. Жука присвячені аналізу деяких аспектів та особливостей використання податкових інструментів для підтримки малого та середнього бізнесу, які вплинули на забезпечення економічної ефективності суб'єктів господарювання.

МЕТА І ЗАВДАННЯ СТАТТІ

Метою наукової статті є розкриття особливостей та ефективності податкових інструментів для підтримки малого та середнього бізнесу. Для досягнення мети визначено такі завдання: 1) проаналізувати поточний стан

малого та середнього бізнесу в Україні; 2) дослідити податкові інструменти для підтримки малого та середнього бізнесу. При проведенні дослідження були використано загальнонаукові й спеціальні методи дослідження, зокрема аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, системно-структурний аналіз.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У науковій літературі під малим та середнім бізнесом розуміють переважно підприємницькі структури з чисельністю працівників менше 250 [1] (див. табл. 1).

Нині малий та середній бізнес є основою кожної економіки по всьому світу. Визначено, що понад 98% із загальної кількості формальних і неформальних бізнес-структур у різних країнах становлять малий та середній бізнес. Тому дестабілізація розвитку даних суб'єктів господарювання негативно вплине на макроекономічні та соціальні показники економіки країни [5; 6].

Економічна ефективність значною мірою визначається поєднанням підприємницької діяльності малого та середнього бізнесу. Мале та середнє підприємство (далі — МСП) є одним із ключових драйверів соціально-економічного розвитку країни та її регіонів, оскільки забезпечує формування та появу нових постійних робочих місць. Тому вони служать гарантією доходів і платоспроможності населення [5]. Крім того, сталий розвиток та ефективне функціонування забезпечують і підтримують здоровий конкурентний баланс підприємницької діяльності в бізнес-середовищі.

Інноваційність визначається ще однією з істотних переваг МСП, оскільки цей сектор економічної діяльності патентує в 16 разів більше нових розробок порівняно з великим бізнесом у розрахунку на зайнятих у бізнесі [6]. В основному численні дослідження підтверджують прямий позитивний зв'язок між рівнем добробуту населення в країні, темпами розвитку національної економіки та ефективністю сектора МСП [7]. МСП складають 50—60% ВВП у розвинутих країнах. Так, у Великій Британії цей показник становить 51%, у Німеччині — 53%, у Фінляндії — 60%, у Нідерландах — 63% [8]. За питомою вагою в економічному розвитку показники ділової активності українського МСП не відстають

від інших країн. В Україні частка МСП у валовій доданій вартості становить в середньому 59%, наприклад, такою була у 2015 році [9].

В економіці України переважають МСП, які становлять 99,98% від загальної кількості підприємців (як юридичних підприємств, так і фізичних осіб-підприємців). На малих і середніх підприємствах працює майже 81% робочої сили і генерується 65% загальної обсягу продажів. Більшість МСП належать до сектору торгівлі (26,16%), сільського господарства (14,19%) та промисловості (11,82%). Після економічної кризи 2014 року рівень зайнятості та доданої вартості серед МСП з 2016 року зріс. У всіх галузях та регіонах зайнятість у МСП зросла на 1%, відновлення тривало у 2017 та 2018 роках. Сьогодні державна політика зосереджена саме на МСП, зокрема на фінансуванні МСП. Про це свідчить затвердження Стратегії розвитку малого та середнього підприємництва в Україні (далі — Стратегія розвитку МСП) у 2017 році та Плану заходів щодо реалізації Стратегії розвитку малого та середнього підприємництва в Україні (далі — План дій) у 2018 році. Доступ МСП до фінансування є одним із ключових пріоритетів цих двох програм, які триватимуть до 2020 року [10].

Наведені дані свідчать про те, що МСП займають лідируючі позиції у забезпеченні темпів економічного зростання в розвинених країнах та країнах, що розвиваються. За останні роки на інституційному рівні створені умови для забезпечення інноваційного розвитку української економіки та її структурної диверсифікації. Це, своєю чергою, лягло в основу найсприятливіших умов для підприємницької ініціативи. Відповідно до Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року регулюються процеси збільшення внеску сектору МСП у валову додану вартість з 59,0% у 2015 році до 60,5% у 2020 році; зростання частки МСП в обсязі реалізації з 63,0% у 2015 р. до 66,0% у 2020 р.; зростання частки прибутку, отриманого МСП, з 72,8% від загального обсягу у 2015 р. до 78,0% у 2020 р.; зростання частки МСП, які впроваджують інноваційні продукти або процеси з 7,4% у 2014 р. до 7,9% у 2020 р. за рахунок пільгового фінансування, спрощеного оподаткування тощо [9].

Можна окреслити такі тенденції у фінансуванні МСП України: фінансування підприємств аграрного сектору, фінансування інноваційних підприємств, регіональних програм фінансової підтримки, державних програм фінансової підтримки та міжнародних програм підтримки через українські банки. Зокрема, заходи включають компенсацію вартості сільгосптехніки, кредит під заставу майбутнього врожаю, інвестиційне фінансування, кредити на енергоефективність, кредитні лінії без застави, структурне фінансування торгівлі тощо. Акцент робиться на фінансуванні інноваційних підприємств та їх запуску.

Таким чином, різні міністерства створили фонди, які спрямовані на заохочення винаходів і наукових підходів у бізнесі. Фонди запроваджують гранти та механізми фінансування після того, як компанія пройшла конкурсний відбір. Крім того, регіональні програми відіграють важливу роль у фінансуванні МСП. Більшість державних програм зосереджені на: фінансовій підтримці на початку бізнесу, підтримці сільськогосподарських ком-

паній, податкових та митних пільгах та "зелених тарифах". Міжнародні програми підтримки, які реалізуються через українські банки, надають кредитні кошти українським МСП, які відповідають вимогам програми.

Зазвичай програми орієнтовані на підприємців у сільській місцевості та МСП, які працюють у стратегічних галузях (сільське господарство, лісове та рибне господарство, виробництво, сфера гостинності, постачання електроенергії, газу та пари). Міжнародні програми підтримки передбачають надання гранту та цільових програм донорськими організаціями. Хоча міжнародне фінансування зазвичай дешевше, ніж банківське, більшість міжнародних донорських програм враховує наявність прозорої інформації та звітності, чого не вистачає більшості МСП [10].

Теорія використання податкових стимулів для підтримки МСП лежить в основі правила про чисту приведену вартість (NPV). Правило передбачає, що фірми продовжують витратити кошти на капітальні активи та НДДКР до тих пір, поки теперішня вартість додаткової одиниці капіталу або НДДКР дорівнює або перевищує вартість додаткової одиниці. Отже, передбачається, що підприємства будуть враховувати податкові наслідки під час розрахунку вартості своїх рішень про витрати, оскільки будь-яке зниження вартості капіталу, викликане податковою політикою, призводить до рівного збільшення витрат [11].

МСП відіграють життєво важливу роль в економічному розвитку країни. Дослідження показали, що в багатьох країнах, що розвиваються, МСП є найбільшими роботодавцями, де зайнято понад 90% робочої сили. Намагаючись стимулювати зростання МСП, ряд країн використовували податкові стимули як для інвесторів, так і для лістингових компаній, щоб заохочувати діяльність в секторі малого та середнього бізнесу. Податкові пільги для інвесторів є найбільш поширеним підходом, особливо на розвинених ринках [12].

Велика Британія та Іспанія прийняли політику податкових стимулів, згідно з якою роздрібні інвестори можуть відраховувати певний відсоток від вартості, який вони інвестують в акції МСП. Цей процес відбувається через пропозицію податкових компенсацій лише для придбання акцій у нових пропозиціях акцій МСП [13].

Уряди країн застосовують наступні податкові інструменти для підтримки малого та середнього бізнесу:

1. Зниження ставки податку — передбачає зменшення ставки певного податку на деякий відсоток. У Нідерландах для підприємств із річним доходом до 50 тис. гульденів ставка податку на прибуток становить 30%, понад 50 тис. гульденів — 35%. В Литві малі підприємства, валовий дохід яких не перевищує 25 тис. дол., сплачують податок на прибуток за ставкою 15% (основна ставка — 29%) [14]. Польща прийняла політику заохочення інвестицій в акції малого та середнього бізнесу шляхом скасування так званих "податкових" податків, тобто податків, які застосовуються до прибутку, отриманого від продажу цінних паперів. У Південній Кореї та Індії інвестори отримують переваги від зниженого податку на приріст капіталу від інвестицій в акціонерний капітал МСП. Це досягається шляхом скорочення короткострокового податку на приріст капіталу вдвічі, з 30 до 15%, для акцій, що котируються МСП.

2. Пільгові умови оподаткування податком на приріст капіталу. У багатьох країнах сплачується податок на приріст капіталу, ставки якого залежать від терміну володіння активами [15]. Австрія не пропонує спеціальних податкових пільг для МСП на рівні фірм, проте існує лише скоригований мінімальний податок для новостворених компаній у розмірі 1092 євро, який лише приносить користь компаніям з низьким рівнем доходу. На рівні акціонерів Австрія надає повне звільнення від доходів від участі в європейських МСП (тобто дивідендів, приросту капіталу та виплати відсотків) для так званих інвесторів-посередників. Інвесторами-посередниками повинні бути юридичні особи, які фінансуються за рахунок власного капіталу. Для індивідуальних інвесторів дивіденди від таких інвесторів-посередників звільнюються від оподаткування прибутку до 25 000 євро. Підприємства звільнюються від податку на додану вартість (ПДВ), якщо їх оборот менше 35 000 євро. Більше того, підприємства з оборотом менше 100 000 євро у попередньому році повинні лише подавати декларації з ПДВ і сплачувати ПДВ щоквартально (а не щомісяця), а постачальники з оборотом менше 110 000 євро можуть сплачувати ПДВ готівкою.

У Болгарії немає спеціальних податкових пільг для МСП, однак малі компанії підпадають під адміністративні пільги. Підприємства, де чисті продажі в попередньому році були нижче 300 000 BGR (\approx € 150 000), не повинні сплачувати авансові податкові платежі, а ті, у яких чистий обсяг продажів менше 3 000 000 BGN (\approx € 1 500 000), повинні вносити лише щоквартальні авансові платежі. Крім того, для МСП застосовуються спрощені стандарти бухгалтерського обліку, а реєстрація платником ПДВ потрібна лише для підприємств з оборотом понад 25 000 євро [16].

3. Звільнення від сплати податків — також застосовується у низці країн. У Болгарії малі підприємства звільнюються від сплати ПДВ, якщо вони сплачують єдиний річний патентний податок.

4. Вирахування — полягають у зменшенні податкової бази шляхом вилучення окремих витрат [15]. Фінляндія не надає податкових пільг, спеціально орієнтованих на МСП. Для основних засобів, що використовуються у виробничій діяльності, діє режим прискореної амортизації (200% звичайної норми амортизації машин, обладнання та виробничих будівель). Вирахування 100% витрат на заробітну плату, понесених для проєктів НДДКР, обмежено в 400 000 євро, однак МСП мають більші витрати, ніж великі підприємства. Підприємства з оборотом менше 8500 євро звільнюються від ПДВ, якщо оборот менше 25 000 євро. У такому випадку необхідно сплачувати лише щорічні платежі з ПДВ, однак якщо оборот менше 50 000 євро, то потрібні сплачувати лише квартальні платежі (замість щомісячних). Крім того, до МСП застосовуються знижені вимоги до документації щодо трансфертних цін [16].

В Угорщині передбачено повне вирахування витрат на НДДКР із бази оподаткування. У Нідерландах є можливість вирахування частини витрат на заробітну плату працівникам, що беруть участь у НДДКР. У Франції вираховується до 50% приросту витрат на проведення НДДКР, придбання обладнання, оплату праці наукових співробітників за минулі два роки. У Великій Британії

діє вирахування відсотку суми амортизації будівель та устаткування, що дає можливість деяким малим підприємствам зменшувати базу оподаткування на 40%. В Іспанії передбачені вирахування в розмірі 30% витрат на НДДКР у поточному році та 50% від перевищення середніх витрат за останні два роки [14].

5. Інвестиційні надбавки — дають змогу зменшувати нарахований податок на прибуток на величину, яка рівна питомій вазі інвестицій у структурі усіх витрат підприємства [15]. Бельгія пропонує кілька інвестиційних надбавок, де загальне інвестиційне відрахування для МСП становить 10,5% від амортизації активів. Починаючи з 2009 року, ставка коливалася від 10,5 до 12,5%. Заохочення поширюється на компанії з менш ніж 20 співробітниками. Невикористані суми можуть бути використані в наступні роки з максимальним переносом у 946 800 євро (або 25%, якщо невикористана частина перевищує 3 787 210 євро). Крім того, малому та середньому бізнесу надається надбавка в розмірі 20,5% на інвестиції в заходи безпеки в рік здійснення інвестицій або наступний рік. Щодо перенесення на наступні періоди застосовуються ті ж правила, що й для вищезгаданих відрахувань. Для всіх бельгійських компаній доступно відрахування національного відсотка, який становить 4% від власного капіталу, однак МСП мають право відраховувати додаткові 0,5%. З 2012 року перенесення вже неможливе [16].

6. Віднесення збитків на майбутні періоди — полягають у перенесенні збитків поточного року на доходи майбутніх років для зменшення податкового зобов'язання в майбутньому. В Іспанії дозволено суб'єктам господарювання, що мають оборот до 6 млн євро, використовувати всі збитки за попередні періоди для компенсації майбутніх податкових зобов'язань [17].

7. Інвестиційний податковий кредит — передбачає відтермінування сплати податків, при якому платник протягом певного терміну звільняється від сплати податків із наступною поетапною виплатою суми податкового кредиту і нарахованих відсотків [15]. У Франції інвестори можуть отримати податковий кредит у розмірі 18% від вартості, вкладеної в інноваційні пайові фонди, які інвестують щонайменше 60% свого портфеля у власний капітал МСП. Попри те, що ця політика була прийнята, можливий результат не може істотно вплинути на підприємців, оскільки їх інтерес скоріше залежить від припливу капіталу та від розміщення акцій у МСП [18].

Хорватія надає комплексні інвестиційні стимули для нових підприємств, тобто дохід від нових інвестицій, також від існуючих підприємств може обкладатися податком на прибуток підприємств, який зменшується до 100% протягом 10 років. Точна сума зменшення залежить від розміру інвестицій та від кількості новостворених робочих місць, пов'язаних з інвестиціями: 100% скорочення, якщо інвестиції становлять не менше 3 мільйонів євро та пов'язані з працевлаштуванням 15 нових працівників; зниження на 75%, якщо інвестиції становлять щонайменше 1 мільйон євро та пов'язані з працевлаштуванням 10 нових співробітників; і 50% зниження, якщо інвестиції становлять менше 1 мільйона євро та пов'язані з працевлаштуванням 5 нових співробітників [16].

8. Спрощена система обліку та звітності — застосовується у Великобританії, де підприємства з річним доходом до 15 тис. фунтів стерлінгів заповнюють просту податкову декларацію без детальних даних про свою діяльність. У Швеції малі підприємства подають спрощену податкову декларацію і реєструються лише у податковій інспекції [15].

9. Прискорена амортизація — означає надання пільг, при яких вартість активів може бути списана швидше, ніж це передбачають норми економічної амортизації. У Німеччині базовим методом є метод рівномірного списання вартості основних фондів. Так, для виробничих будівель і споруд щорічна норма амортизації становить 4%. Одночасно із методом рівномірного списання застосовується метод прискореної амортизації, який передбачає списання вартості активів у розмірі 10% у перші чотири роки і 5% — в останні роки [19].

10. Податкові канікули полягають у звільненні окремих категорій платників від сплати податків протягом певного періоду часу. В Чехії надаються податкові канікули для новостворених підприємств терміном на 10 років, з наступним 50% зниженням ставок податків ще на 5 років. У Франції заохочується створення нових підприємств у депресивних регіонах шляхом звільнення їх від сплати податку на прибуток протягом перших двох років, протягом третього року оподатковується 25% прибутку, четвертого — 50% прибутку, п'ятого — 75% прибутку, починаючи із шостого року весь прибуток підлягає оподаткуванню [15].

11. Пільги на реінвестування — пов'язані із стимулюванням повторного інвестування в основний капітал. У Франції стандартний податок на прибуток становить 33%, однак малі й середні підприємства сплачують цей податок за ставкою 19% за умови, якщо частина прибутку буде використана на інвестиційні цілі. В Естонії звільняється від оподаткування частина прибутку, яка реінвестується у виробництво і розвиток підприємств. У Нідерландах оподатковуваний прибуток зменшується завдяки інвестиціям у капітальні активи [20]. У Бельгії 50% прибутку звільняється від сплати податку на прибуток. Ці кошти йдуть на формування спеціального інвестиційного резерву, який не може перевищувати 37,5 тис. євро в рік. Резерв формується з коштів, звільнених від оподаткування. Протягом трьох років після створення такого резерву компанія зобов'язана інвестувати у матеріальні або нематеріальні активи суму, рівну резерву. Інакше, вся сума резерву повертається до бюджету і розглядається як несплачений податок на прибуток. У Швеції також застосовується система інвестиційних резервів, коли підприємствам дозволяється відкладати в резерв до 40% їх доходів, що не підлягають оподаткуванню. У періоди економічних спадів ці резерви залучалися для розширення інвестицій. Також у періоди економічного зростання в цій країні стягується особливий податок на інвестиції. У періоди економічного спаду — податок знижується або скасовується взагалі [19].

Описаний перелік податкових інструментів для підтримки малого та середнього бізнесу не є вичерпним і допускає можливість появи нових.

З лютого 2020 року на українське бізнес-середовище вплинули суттєві негативні фактори: швидке поши-

рення пандемії COVID-19 та її згубний вплив на світову економіку. Через введені обмеження на тлі поширення коронавірусної інфекції попит почав падати, а підприємницька діяльність сповільнилася. Важливість дослідження наслідків пандемії COVID-19 для малого та середнього бізнесу обґрунтовується насамперед тим, що, на відміну від великого бізнесу, малий та середній бізнес характеризується більш обмеженими ресурсами та структурними особливостями. Особлива вразливість МСП до наслідків пандемії пояснюється обмеженими можливостями та обсягом ресурсів для підтримки бізнесу в суворому бізнес-середовищі [21].

Загалом більшість науковців погоджуються, що обмежені фінансові ресурси та можливості капіталізації зовнішніх фінансових ресурсів є основними факторами найбільшої вразливості МСП під час пандемії COVID-19. Вирішальним у цьому аспекті є те, що такі екологічні шоки провокують високий рівень стратегічної невизначеності у функціонуванні малого та середнього бізнесу. Науковці акцентують увагу на перевагах централізованих систем корпоративного управління, оскільки в умовах кризи здатність підприємства мобілізувати фінансові, технологічні та людські ресурси в найкоротші терміни є найважливішим фактором для виживання МСП.

Пандемія COVID-19 висуває на перший план неринкові аспекти корпоративної стратегії. Змінюються пріоритети керівників бізнесу МСП, оскільки першочергового значення набувають довгострокові заходи щодо забезпечення стійкості, необхідні для виживання в найближчі десять років. На думку вчених, у трансформації пріоритетів корпоративного управління сформувалися дві чіткі тенденції.

Перша — це значне прискорення переходу на цифрові канали та платформи. Традиційні організації повинні будуть повною мірою брати участь у цьому переході, щоб уникнути ризику бути зруйнованим цифровими компаніями.

Друга — це перетворення в організації гібридного навчання: поєднання можливостей штучного інтелекту та людського мислення; застосування більш ефективного підходу до управління; покладання на різноманітність персоналу для підвищення стійкості та використання відкритих інновацій.

В умовах шоку попиту та пропозиції державна підтримка має бути спрямована на активізацію впровадження та розвитку відкритих інновацій у секторі МСП. Тільки такий підхід може забезпечити збалансований розвиток цієї галузі економіки з-за сучасних умов.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

На основі проведеного дослідження можна дійти висновку, що основна увага держави має бути зосереджена на підтримці малого та середнього бізнесу, щоб зберегти якомога більше робочих місць і забезпечити основу для запобігання закриття і утримання МСП від входження в неформальну економіку. Такий підхід дає змогу не лише комплексно проаналізувати проблеми підприємництва, а й розробити найбільш ефективні механізми державної підтримки та податкових інстру-

ментів для підтримки малого та середнього бізнесу. Розроблені державами заходи підтримки мають базуватися на чітких цілях економічної політики, бути системними, а також враховувати довгострокові пріоритети розвитку малого та середнього бізнесу. Державні податкові інструменти мають бути орієнтовані на формування системи взаємодій "держава населення бізнес", роблячи її більш розвиненою та спрямованою на розвиток. Державне фінансування є більш ефективним і здатним відновити підприємницьку діяльність малого та середнього бізнесу, але обсяг державного фінансування має збільшитися в 1,89—1,98 раза. Тому для нівелювання негативного впливу пандемії COVID-19 необхідно запровадити комплексні заходи, зокрема податкову, адміністративну, банківську та фінансову підтримку малого та середнього бізнесу.

Отримані результати дослідження можуть бути використані для застосування сучасних підходів до розробки концепції державної податкової політики з урахуванням зазначених податкових інструментів для підтримки малого та середнього бізнесу в Україні, що дасть змогу стимулювати господарську діяльність, підвищити рівень прибутку та забезпечити конкурентоспроможність малого та середнього бізнесу.

Література:

1. The Danish Institute for Human Rights. National Action Plans on Business and Human Rights. Small & Medium-Sized Enterprises. 2020. URL: <https://globalnaps.org/issue/small-medium-enterprises-smes/> (дата звернення: 01.01.2022).
2. Commission Recommendation 2003/361/EC of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises. 2003. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:124:0036:0041:en:PDF> (дата звернення: 01.01.2022).
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV // Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/996-14> (дата звернення: 01.01.2022).
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (Редакція станом на 19.12.2021) // Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 01.01.2022).
5. Ndiaye N., Razak L.A., Nagayev R., Ng A. Demystifying small and medium enterprises' (SMEs) performance in emerging and developing economies. *Borsa Istanbul Rev.* 2018. Vol. 18. Pp. 269—281.
6. Prasetyo P.E., Kistanti N.R. Human capital, institutional economics and entrepreneurship as a driver for quality & sustainable economic growth. *Entrep. Sustain. Issues.* 2020. Vol. 7. Pp. 2575—2589.
7. Gamidullaeva L.A., Vasin S.M., Wise N. Increasing small- and medium-enterprise contribution to local and regional economic growth by assessing the institutional environment. *J. Small Bus. Enterp. Dev.* 2020. Vol. 27. Pp. 259—280.
8. EC. Country Report Finland 2019. 2019 European Semester: Assessment of progress on structural reforms, Prevention and Correction of Macroeconomic Imbalances,

and Results of In-Depth Reviews under Regulation (EU) No 1176/2011. 2019. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-europeansemester-country-report-finland_en.pdf (дата звернення: 01.01.2022).

9. Проєкт Стратегії розвитку МСП до 2020 року. 2017. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=16c6e0af-9a11-4b46-8678-ff1d260ec93d> (дата звернення: 01.01.2022).

10. OECD. Financing SMEs and Entrepreneurs 2020: An OECD Scoreboard. Ukraine. 2020. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/ae8c3c25-en/index.html?itemId=/content/component/ae8c3c25-en> (дата звернення: 01.01.2022).

11. Hansson A., Brokelind C. Tax Incentives, Tax Expenditures Theories in R&D: The Case of Sweden. *World Tax Journal.* 2014. Vol. 6 (2). Pp. 168—200.

12. Mintz J., Chen D. Small Business Taxation: Revamping Incentives to Encourage Growth. *SPP Research Paper.* 2011. Pp. 1—31.

13. Twesige D., Gasheja F. Effect of tax incentives on the growth of small and medium-sized enterprises (SMEs) in Rwanda: A case study of SMEs in Nyarugenge district. *Journal of Accounting and Taxation.* 2019. Vol. 11. Pp. 89 98. DOI: 10.5897/JAT2019.0339 (дата звернення: 01.01.2022).

14. Кміть В.М., Жук Ю.І., Чеботарь О.А. Зарубіжний досвід податкового стимулювання підприємництва. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2017. № 8. С. 265—269.

15. Федорчак О.В. Податкові інструменти стимулювання інвестиційної діяльності: державно-управлінський аспект. Ефективність державного управління: зб. наук. пр. Вип. 3 (64): у 2 ч. Ч. 2 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В.С. Загорського, доц. А.В. Ліпенцева. Львів: ЛПІДУ НАДУ, 2020. С. 225—245.

16. De-Wit G., De-Kok J. Do small businesses create more jobs? New evidence for Europe. *Small Business Economics.* 2014. Vol. 42 (2). Pp. 283—295.

17. Taxation of small and medium-sized enterprises in OECD and G20 countries. *OECD tax policy studies.* 2015. Issue 23. 154 p.

18. Broersma L., Gautier P. Job creation and job destruction by small firms: An empirical investigation for the Dutch manufacturing sector. *Small Business Economics.* 1997. Vol. 9 (3). Pp. 211—224.

19. Національна модель неоіндустріального розвитку України / В.П. Вишневський, Л.О. Збаразська, М.Ю. Заніздра, В.Д. Чекіна та ін.; за заг. ред. В.П. Вишневського / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2016. 518 с.

20. Третяк Г.С. Інструменти податкового стимулювання інвестиційних процесів у регіоні. Ефективність державного управління. 2012. Вип. 31. С. 430—439.

21. Rowan N.J., Galanakis C.M. Unlocking challenges and opportunities presented by COVID-19 pandemic for cross-cutting disruption in agri-food and green deal innovations: Quo Vadis? *Sci. Total Environ.* 2020. Vol. 748. Pp. 141—362.

References:

1. The Danish Institute for Human Rights. (2020), "National Action Plans on Business and Human Rights", Small & Medium-Sized Enterprises, available at: <https://>

globalnaps.org/issue/small-medium-enterprises-smes/ (Accessed 01.01.2022).

2. Official Journal of the European Union (2003), "Commission Recommendation 2003/361/EC of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises", available at: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:124:0036:0041:en:PDF> (Accessed 01.01.2022).

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/996-14> (Accessed 01.01.2022).

4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "The Commercial Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (Accessed 01.01.2022).

5. Ndiaye, N., Razak, L.A., Nagayev, R. and Ng, A. (2018), 'Demystifying small and medium enterprises' (SMEs) performance in emerging and developing economies', *Borsa Istanbul Rev.*, vol. 18, pp. 269—281.

6. Prasetyo, P.E. and Kistanti, N.R. (2020), "Human capital, institutional economics and entrepreneurship as a driver for quality & sustainable economic growth", *Entrep. Sustain. Issues*, vol. 7, pp. 2575—2589.

7. Gamidullaeva, L.A., Vasin, S.M. and Wise, N. (2020), "Increasing small— and medium-enterprise contribution to local and regional economic growth by assessing the institutional environment", *J. Small Bus. Enterp. Dev.*, vol. 27, pp. 259—280.

8. EC. Country Report Finland 2019 (2019), "2019 European Semester: Assessment of progress on structural reforms, Prevention and Correction of Macroeconomic Imbalances, and Results of In-Depth Reviews under Regulation (EU) No 1176/2011", available at: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-finland_en.pdf (Accessed 01.01.2022).

9. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), "Draft SME Development Strategy until 2020", Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=16c6e0af-9a11-4b46-8678-ff1d260ec93d> (Accessed 01.01.2022).

10. OECD (2020), "Financing SMEs and Entrepreneurs 2020: An OECD Scoreboard. Ukraine", available at: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/ae8c3c25-en/index.html?itemId=/content/component/ae8c3c25-en> (Accessed 01.01.2022).

11. Hansson, A. and Brokelind, C. (2014), "Tax Incentives, Tax Expenditures Theories in R&D: The Case of Sweden", *World Tax Journal*, vol. 6 (2), pp. 168—200.

12. Mintz, J. and Chen, D. (2011), "Small Business Taxation: Revamping Incentives to Encourage Growth", *SPP Research Paper*, pp. 1—31.

13. Twesige, D. and Gasheja, F. (2019), "Effect of tax incentives on the growth of small and medium-sized enterprises (SMEs) in Rwanda: A case study of SMEs in Nyarugenge district", *Journal of Accounting and Taxation*, vol. 11, pp. 89—98. DOI: 10.5897/JAT2019.0339 (Accessed 01.01.2022).

14. Kmit, V.M., Zhuk, Yu.I. and Chebotar, O.A. (2017), "Foreign experience of tax incentives for entrepreneurship", *Skladna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, vol. 8, pp. 265—269.

15. Fedorchak, O.V. (2020), "Tax instruments to stimulate investment activity: public administration

aspect", *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia: zb. nauk. pr. LRIDU NADU*, vol. 3 (64), no. 2, pp. 225—245.

16. De-Wit, G. and De-Kok, J. (2014), "Do small businesses create more jobs? New evidence for Europe", *Small Business Economics*, vol. 42 (2), pp. 283—295.

17. OECD (2015), "Taxation of small and medium-sized enterprises in OECD and G20 countries", *OECD tax policy studies*, Issue 23.

18. Broersma, L. and Gautier, P. (1997), "Job creation and job destruction by small firms: An empirical investigation for the Dutch manufacturing sector", *Small Business Economics*, vol. 9 (3), pp. 211—224.

19. Vyshnevskiy, V.P., Zbarazska, L.O., Zanizdra, M.I. and Chekina, V.D. (2016), *Natsionalna model neoindustrialnoho rozvytku Ukrainy [National model of neo-industrial development of Ukraine]*, NAN Ukrainy, *Int ekonomiky prom-sti*, Kyiv, Ukraine.

20. Tretiak, H.S. (2012), "Tools for tax incentives for investment processes in the region", *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*, vyp. 31, pp. 430—439.

21. Rowan, N.J. and Galanakis, C.M. (2020), "Unlocking challenges and opportunities presented by COVID-19 pandemic for cross-cutting disruption in agri-food and green deal innovations: Quo Vadis?", *Sci. Total Environ.*, vol. 748, pp. 141—362.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2022 р.

www.agrosvit.info
Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292